

Ese in tóta
Samba'a.
Prețulu abon.
in Sibiu pe anu
3 fl. 40 cr., pe
1/2 anu 1 fl.
70 cr.

AMICULU SCÓLEI.

Pentru tóte
provinc. austr.
pe anu 4, pe 1/2
a. 2 fl., pentru
princ. romane
pe anu 38, pe
1/2 a. 19 piast.

Starea educatiunii in cei d'anteiu cinci seculi ai creștinismului.

III.

Se lasamu cerculu casanu, si se trecemu
la instructiunea publica.

Fiindca creștinismulu incepù si creșcea
intre religiuni si elemente de cultura pagane,
fiindca cunoscinti'a adeverului si credinti'a a
trebuitu a se scóte si intari' din si prin scrie-
rile ss. apostoli: instructiunea s'a recunoscutu
incurendu de trebuintia neaparata. Numai prin
puterea convingetiva a adeverului se putéu
dobandi' paganii pentru nou'a invetiatura, si
puritatea credintiei se putea conservá numai
asiá, daca prin puterea invetiaturei se ren-
frangé credinti'a pagana, éra doctrinele fun-
damentale ale credintiei creștine se infecísiau
si respicau chiaru, si la 'ntielesulu comunu.
Instructiunea trebuí dara se predomine, si fiindca
scopulu ei celu mai d'aprópe érá p'atunci la-
fírea si conservarea invetiaturei creștine, in-
structiunea a trebuitu se fia — cum a si fostu
— strinsu bisericésca. Positiunea ei in sa la
inceputu a fostu fórté grea, avendu de o parte
a se apará de elementele de cultura pagana,
si de alt'a, d'a creá din sine unu nou materialu
de invetiatura. Daca acésta instructiune cre-
știna in unele priviri pare a fi avutu aseme-
nare cu educatiunea stensu religiósá a orien-
taliloru, nu trebue perdutu din vedere nici
insemnat'a diferintiá, ca aceea avea d'a se luptá
si d'a invinge paganismulu, in sa n'avea inca
materialulu seu de instructiune desvoltatu, ci
pe care din contra avea a si-lu creá insusi si

a si-lu desvoltá prelenga latírea naintanda a
vietii creștine.

Asiediemintele de cultura, ce esistau pe
timpulu acela, sunt:

1. Scólele pagane. In timpii d'anteiu
ai cestinatatii, candu inca nu esistara scóle
creștine in sensulu nostru, tinerimea creștina
fíresce, n'a pututu se-si primésca invetiatur'a
in acelesi. Parintii creștini asiadara, daca nu
cumva-si instruau insusi copii loru (ce adese
se 'ntemplá) in citire, scriere si socotéla, in
obiectele invetiamentulu elementaru, si daca
nu-si tienéu pe sam'a acelora instructori pri-
vati, ii tramitea la scólele publice pa-
gane, ce s'afflau p'atunci in fiintia in mare
numeru pela cetati si alte locuri*). Crești-
niloru le pareá frecuentarea acésta si d'aceea
nepericulósá, caci in scólele pagane nu se
'nvetiá nimica despre obiectele religiósé. Ase-
mene cercetau junii creștini in seculii d'anteiu
institutele de cultura mai inalte ale paganiloru,
asianumitele scóle imperiale (auditorii) si scóle
retorice si invetiau clasicii acelor'a. Aeést'a
tienù, pana candu acele scóle ajunsera a se
schimbá in asiedieminte creștine séu in loculu
loru se intemeiara altele de aceste, ce in sa
numai in secululu alu siesele s'a pututu face.
Dara tinerii creștini mergéu la acele scóle
numai dupace p'atata erau intariti in credinti'a
creștina, de nu mai érá de temutu a se peri-
clitá prin studiele loru; esemple tari despre

*) Pe atunci nu érá pecatu a-si tramite parintii creștini
fii loru la scóle pogane, si astadi la noi e mare pecatu
candu, fii de romani creștini cercetéza scól'a romaniloru
totu creștini, numai de alta confesiune. . . .

acésta ne sunt s. Vasilie, Crisostomu, Grigoriu Nazianzianu, Ieronimu si alții. Insa de alta parte cercetarea si studiulu acesta erá si de neaparata trebuintia pentru junimea crestina nisuitoare dupa o cultura mai inalta, deórece cu inceputulu crestinismului literatur'a si sciinti'a se aflá in exclusiv'a proprietate a paganismului.

2. **Invetiamentulu catecumeniloru.** Sub acésta se intielege instruirea ne'nvetiátiloru intru doctrinele crestine. Acésta e atata de vechia, cá si insasi biseric'a. Dupa esemplulu Domnului, apostolii latiau invetiatur'a crestina (apoc. 20, 20) numumai in sinagoge, ci si prin casele privatiloru, pe unde pe tóta 'ntemplarea a trebuitu se se afle si minorenii. In urmele apostoloru intrara apoi episcopii si invetiatorii bisericeii. Totusi in seculii d'antei activitatea catechetica a pastoriloru bisericesci privea mai multu pe cei crescuti, caci copii erau incredintiati grigei parintiesci. Cu tóte aste avemu dovedi, ca si copii se instruau numumai de parinti dara si de catra ministrii bisericeii. Asia istoriculu Sozomenu, scriindu despre imperatulu Iulianu, díce: „nascutu fiindu elu din parinti, evlaviosi si religiosi, invetiase inca din mica copilaria — precum prefindea acésta usulu bisericeii — santele sciintie si fù instruat in acele prin episcopi si alti preoti“; si istoriografulu Teodoretu ne nara despre preotulu si martirulu Protogene, care murí sub imperatulu Valens, ca acela ar fi tienutu in Edessa o scóla, ar fi instruat copii din scrisórea curenta si le-ar fi dictatu psalmi si pasage d'acele din scripturile apostolice, pe care dinsulu le privea mai amesurate puterii intelectuale a copiiloru, — scóle de aceste erau p'atunci mai multe.

Cei carii se instruau in invetiatur'a crestina se numiau catecumeni si formau o clasa anumita, strinsu deosebita de a celorlalti credintiosi. In timpii d'anteiu erau impartiti in

dóue si mai tardiu in trei clase, care clase insemnau totu atate stadiuri ale timpului esaminarii, prin care avéu se tréca aceia mai nainte d'a fi lasati la botezu. Invetiatur'a catecumeniloru se ajungea parte prin instructiune, parte prin disciplina si durá, dupa deosebitele calitati ale catecumeniloru, mai multu séu mai pucínu. Conciliulu din Elvir'a in anulu 313 a defiptu totusi de regula unu restimpu de doi ani. Dupace in secululu alu 7-lea apusera si ultimele resturi ale paganismului si nu mai trebuiau a se pregatí ómeni crescuti pentru boteziune, invetiamentulu catecheticu s'a marginitu apoi numai prelenga prunci, prin care a si urmatu apoi o reforma totala a aceluia.

3. **Scóle de catecheti.** Precum erau locuri, séu scóle pentru cei-ce cereau a fi adaptati in invetiaturile crestine, asemenea existau scóle si pentru cultivarea acelora, carii avéu a predá invetiaturile, adica carii voiau a se face invetiatori crestini séu catecheti. De felulu acesta erá scól'a de catecheti din Alexandri'a, intemeiata in jumetatea din urma a seculului alu doilea. Destinatiunea ei erá la inceputu, de a instruí in elementele invetiaturei crestine pe ceice, cá ómeni crescuti, erau aplecati a trece din paganismu séu judeismu la credinti'a crestina; mai tardiu insa scopulu ei se schimbá priiminduse in trins'a numai de cei trecuti prin invetiamentulu elementaru, carii voiau a-si apropriá cunoscentie mai adunci in „adeverurile mantuirii.“ Celu d'anteiu diriginte la scól'a acésta fù Pantaenus (pela a. 180), carui i-a urmatu scolarulu seu Clemente Alexandrinu, éra acestuia Origine, —tuti-trei barbati fórté destinsi prin sciintiele loru. Din invetiatorii din urma ai acestei scóle merita a fi memoratu Didimu in a dóu'a jumetate a seculului alu patrulea. Asemene scóle se mai fundara apoi la Cesari'a din Palestin'a, la Antiochi'a in Siri'a, si la Nisibe in Mesopotami'a, care scóle din urma se mai aflá in fiantia si

in secululu alu 6-lea, pecandu celelalte apusesera acum demultu.

4. **Scóle monasteriale.** Dupace Pachomie (nasc. 292, † 348) adunase pe mai multi eremiti intr'o locuintia comuna de calugari, se mai nascura indata asemeni locasie de calugari (monasterii) numumai la resaritu: in Egiptu, Palestin'a, Asi'a-mica, ci si in occidentu, mai virtosu in Itali'a, Ispani'a, Galii'a, Britani'a si Irlandi'a, unde pentru inchisur'a loru se numiau claustra (d'aici nemtiesculu Kloster). Monastiriloru orientale le dete o lege Vasiliu celu mare, (nasc. 329 la Cesari'a din Capadoci'a, † 379), éra celoru apusene Benedictu din Nursi'a (nasc. 480). Dupa modelulu acestoru monastiri d'anteiu se mai infintiaru mai multe altele atatu in orientu, catu si in occidentu pana si monastiri de calugaritie. Dintre tóte acele insa pentru scopulu nostru e de celu mai mare interesu ordinea s. Benedictu, nu atatu pentruca aceea se latise eurendu preste tóta Europa (Ispani'a, Franci'a, Irlandi'a, Angli'a, Belgi'a, Elveti'a si Germani'a de sudu), ca pana in secululu alu 13 a fostu singurdomnitóre, ci mai multu pentruca a grigitu fórté multu pentru inflorirea educatiunei, sciintieloru si a artelor.

5. **Scóle catedrale.** Desi monastirile suplineau asiediemintele de cultura pentru cleru, totusi se infintiaru si de aceste inca in seculii cei d'antei a-i crestinatatii. Episcopii adica fundau prelunga bisericile catedrale, unde-si avéu sédi'a, institute, in care aveau a se educá junii, ce voiau a se devotá statului preotiescu. Asia serie de Gregorie celu mare (590—604) biografulu seu, diaconulu Joanu, ca localitatea, in care siedeá acela, érá mai multu unu seminarium mare, unde se adunau tinerii, voitori d'a serví vr'odata altariului, duceau acolo o viéti'a comuna si se deprindeau in cele cerute pentru viitóreá loru chiamare. Asemene s. Augustinu († 430), episcopu la Hippo

in Afric'a, intocmise asemene asiediementu in localitatea sa episcopésca, unde ducea o viétiá comuna cu clerulu bisericeii sale. Esemplulu seu urmara dup'aceea mai toti ceialalti episcopi ai Africeii. Mai multe au esistatu si in Rom'a.

Scóla nationala din Resinari.

(Capetu.)

Acumu se venimú la anulu sc. 185⁹/₇; acesta se póte numi cu tóta dreptatea fatalu pentru scóla nóstra, din cauza, ca dupa inceputulu semestrului unu invetiatoriu o tulí la sanetós'a, — caus'a o va fi sciutu dinsulu; éra ceva mai tardiu doi isi dadura dimisiunea, seu mai bine dicendu— fura siliti a esi din posturile lor, érási din cause fórté fatale*). Acestea eveni minte avura mare iniurintia si asupra invetiamentulu, caci vreo cateva septemani se au suplinitu invetiatorii prin invetiaceii cei mai mársiori; — tocma pe timpulu acela — catra finea lunei noembre 1856 daca ne aducemú bine aminte — avuramú onórea a vedea pe D. consil. de scóla in midiloculu nostru, carele dupace fú in cuartirulu seu decatra representatiunea comunala bineventatu, avú bunatatea in termini nimeriti a o consolá, ca va delaturá tóte pedecile ce stau in contr'a desvoltarii scólei nóstre. A duo'a di dupa finirea serviciulu ddeescu conchiamanduse representatiunea com. in sala de adunare, D. consiliariu desfasiurandu prin o cuventare caldurósá lips'a de scóle bineregulate, provocá pe acésta de a pasi la alegerea unui directorn scolariu, si cu unanimitate fú parintele Savva Pop. Barcianu alesu. —

Membrii representatiunei, cugetandu ca acumu aru fi ocaziunea cea binevenita, de asi putea realizá odata ide'a cea de multu nutrita, adeca de a putea castigá dela locurile mai inalte pentru scóla loru dreptulu de publicitate de scóla normala, si-au descoperitu D. cons. dorinti'a lor. Cuvintele multu stimatulu D. au produsu unu eco de bucurie in inimile tuturor, candu neasigurá, ca incontr'a infintierii unei dorintie asia de

*) O deslucire ni s'a datu apoi in asta privintia mai tardiu prin unu cerculariu episcopescu ddo. Sibiu, 5 dec. 1855 Nr. 1090, unde ni se spune, ca doi invetiatori (socotimú ca aceia) sunt „lipsiti de dascalii pentru tóte vremurile“: caci au cititu „Gazet'a Transilvaniei“ — celu mai bunu jurnal romanu in Austri'a!
Red.

drepte, nu va stá nimicu incontra, ba D. cons. merse mai departe, si aratandu emolumentele ce provinu din sciintiele reali, au propusu celoru de fatia, ca aru fi de neaparata trebuintia si infiintiarea a 2 clase reali, lenga cele 3 normale, la a caroru infiintiare s'aru cere circa 5000 f. m. c., pe totu anulu. Propunerea acésta — debue se marturisu adevéru — fú priimita in principu de toti cei de fatia cu bucurie, infine se daspartira toti multiumiti, ca caus'a scólei nóstre va inaintá érasí spre bine.

Insa ce se vedi! pana candu raportulu D. consiliariu privitoru la scólele nóstre nationale in genere — in care se mentioná si despre scól'a nóstra intr'unu chipu fórte bunu — si-au facutu cursulu seu, caus'a scólei nóstre s'au desbatutu in comuna intr'unu modu seriosu si vivace — vedi bine conformu puteriloru rationali si intelectuali ale membriloru, din care este compusa acésta. — Necesitatea imperativa, precumu si emolumentele ce provinu din astfeliu de institute, sau cunoscutu de toti in comunu. Insa cu aplicatiune la comun'a nóstra clasele reale nu s'aru putea infiintiá de presentu, ba standu jurstarile de fatia si in viitoriu totasia, e dubiu, ca si infiintiarea unei scóli normale aru aduce fruptele dorite. — Lumea rea aru numi pe astfeliu de ómeni pesimisti — insa onor. publicu se se cugete pe unu minutu in comun'a Resinari, se auda cumu argumentara unii:

La o scóla normala, primara, seu cumu se mai numesce, bine regulata, care se aduca si fruptele dorite, se cere a) unu edificiu corespundietoriu, b) unu venitu anualu, ficsu, securu, si vinculatu pe institutu, cá se nu devina docentii la neplacut'a stare, de a asteptá luni intregi dupa léfa, seu de a o scóte prin esecutiune, cum se intempla pana acum prin unele locuri — éra despre unu fondu de pensiune pentru invetiatori inca nu e vorb'a — c) docentí buni *et- quidem* de profesiune, prevediuti cu tóte cualitatile cerute; éra in fine d) lasandu alte minutii la o parte — invetiacei, carii se cercetédie scól'a regulatu — acésta se intielege si de scól'a reala.

Cu aplicatiune la Resinari ad'a) edificulu e bunu, acomodat, ad b) de si nu are scól'a pana acumu unu fondu alu seu deosebi, cumu in sa se doresce de comunu, totusi din venitulul alodiale — care firesce ca variédia dupa rezultatulu licitatiunei obiectelor ce se licitédia, si aste suntu drepturile regali si pasionatulu muntiloru etc., prin urmare comun'a, considerandu venitele si espenzele, care debue se le face in tóte

ramurile de administratiune, nu póte a votá singuru pentru sustienerea scólei anualu 5000 f. m. c.: pana acum ce e dreptu sau acoperitu tóte lipsele scólei pe deplinu, asia, incatu *stantibus circumstantiis* si in viitoriu, din punctulu acesta de vedere, nu avemu a ne teme; ad c) lips'a de docentí buni in tóta puterea cuventulu este incomunu cunoscuta. Despre acestu adevéru s'au convinsu toti aceia, carii sciu ce este scól'a. — Destulu de mare e detrimentulu, ce se aduce cresterii poporulu nostru prin docentí semi-iniatiati in sciintiele didactice, in scólele elementari, in scólele populari, éra daun'a e cu atatu mai mare, candu caus'a pregatirei fundamentale a tinerimei destinate acumu pentru sciintiele superiori — se concrede unor individi necapabili, ba póte si indiferenti in postulu lor. D. e. in scól'a nóstra avuramu dela a. 1851—1856 incl. 9 individi invetiatori, si dintre acestia numai 2—3 in si au corespunsu chiamarii lor. Prin urmare avemu lipsa de ómeni de specialitate (*Fachmänner*) si nu de aceia, carii privescu postulu de docinte, cá unu ce transitoriu, si acestia ii vomu avea firesce numai atunci, candu vomu avea institute pedagogice corespundietóre; — ad d) de si s'au facutu multu in regula'ta venire a tineriloru la scóla, totusi nu se póte dice, ca e regulata, desi s'au intrebuintiatu si midilóce silitóre; caus'a e, ca vér'a intrebuintiadia parintii pe fii lori la economi'a de campu si pasionatulu de vite, m ai cu sema candu suntu mai in virsta, precumu se vede de mai insusu, ca in clasele 2 primari suntu peste 200 in si, candu in cele 2 din urma abia 40-50, éra strainii nu vinu, din cauza ca Sabiniulu este pentru fiesce care mai aprópe si mai acomodat.

In urm'a acestoru desbateri se decretá, ca de ocamdata se romanemu pe lenga castigarea publicitatii de scóla normala cu IV. clase si nu dintralte cause, ci numai din enumeratele mai susu. Acestu pasiu alu reprezentantie au consternatu, cum se vede, fórte tare pe D. consiliariu, si póte nu fara cuventu, caci schimbandusi comun'a planulu despre deschiderea acelor 2 clase reale, DSa s'au vediutu insielatu in nobil'a dlui sperantia: *et hinc illae lacrimae*. — Insa óre daca tocma s'aru fi invoitu representatiunea cu infiintiarea si acelor 2 clase reale numai decatu, nu cumva ne-aru fi amblatu si nóua, cá fratiloru Bucovineni cu gimnasiulu loru din Suciav'a? Éra la aceea, ca representatiunea aru fi fostu vreo data incontr'a castigarii publicitatii scólei lor, asta nu o va putea dice nici unulu dintre atati amploiatí c. r., cati au fostu tramisi in acesti ani din

urma in caus'a scólei din Resinari, de nu cumva in numrea de scóla „confesionala“ — „parochiala“ — „primara“ si cate numenclature au mai datu sistemulu de 12 ani incóce scóleloru, au aflatu D. consiliariu de-gradarea scólei nóstre. Noi scimu in simpl'a nóstra parere, ca tóte scólele de prim orasiel si sate, fie acele cu 2 séu 3 clase, daca nu au publicitate, trecu de scoli elementari triviali, éra cu aceeași, de normali, si acésta din urma am cerutu si ceremu mereu dela guvernulu de trei ani incóce, in sa firesce sub dóue conditiuni, adica: ca comuna isi reserva dreptulu de patronatu asupra scólei sale, éra reprezentanti'a comunala dreptulu pasivu séu activu in alegerea docintiloru, deschidinduse concursu.

Mai incolo se dice in acelu raportu alu D. cons., ca comun'a ar fi ascultatu mai bine de straini, decatu de ai sei. Daca nu cumva prin straini se intielegu am-ploiatii c. r. antestatori, carii au venitu in urm'a es-miselor c. r. guvernulu in comuna in caus'a acésta? Noi in credintia, nu am spusu nimerui necasurile nóstre, si prin urmare nici consiliulu munerui nu l'am impetratu — cu atata mai tare credemu in sa, ca strainii póte ca ne voru fi poreclitu cu nume batjocurítóre, cum se dice in articulu, caci pana acum cam asta au fostu sórtea nóstra, apoi nici ne miramu, ca acést'a au facutu si o facu si cate unii din asiá numitii patrioti. — In sfirsitu se dice totu in acelu raportu, ca in tóta Transilvani'a nu au causatu D-ú consiliariu atata valu si lucru, cá Resinarii etc.; — ce e dreptu actulu privitoriu la scól'a nóstra, debue se formede unu convolutu grandiosu in archiv'a c. r. Locotieintie. Cate demon-stratiuni inversiunate facute pro si contra in decursulu de 3 ani?! incatu cugetamu, ca si membrii respectivi dela Inalt'a-aceea venira in perplesitate; d. e. vomu aduce aici din acela convolutu mare, nunai unu pa-sagiu din ordin. dto. 14. Ianuariu 1859 Nrulu 14585 (pe care in sa, debue se o marturisimu, o am priivitu, cá unu fulminatoriu), unde intre causele principale a decadintiei scólei nóstre in p. 7 se aduce: ca directo-rele Savva Popovicu se ingrijesce pré pacínu de scóla, ca in fati'a dinsului — „unter seinen Augen“ — intre-buintiadie invetiatorii carti scolare neaprobrate, ca in Istorie si Geografie se nutrescu tendintie ultranation-ale — »in der Geschichte und Geographie werden über-spannte nationale Tendenzen gepflegt“ etc.

Nu scimu, ca ce manualu de istorie si geografie va fi intrebuintiatu invetiatorulu respectivu de atunci, caci dupa aceia sau dusu de aici, prin care s'aru inva-

paí'a fantasi'a tinerimei asia tare — din testulu ord. citate — incatu cumu amu dice se bata la ochi tocma dela Sabiniu; in sa ce amu auditu la esamenile publice, scimu ca au fostu o schitia a istoriei patriei nóstre, incependu dela descalecarea strabuniloru nostri in-cóce, éra geografi'a a monarchiei austriace in genere si a patriei nóstre in specie; apoi fiindu ca totu pe acea mapa - carta - se vedeau si tierile circumvecine, le mai spunea invetiatorulu ca „Transilvani'a se inveciné-die decatra orientu etc.“; cu unu cuventu, fiindu ca noi avemu de a face cu Romani'a, cá economi de vite, asia sau propusu tineriloru si geografi'a Romanei si Bulgariiei, cu tóte ca póte in programulu ministerialu nu va fi asia ceva preserisu. — Se mergemu mai de parte, si se vedemu, care au fostu urmarea acestui sacrilegiu? Inalt. guvernulu totu prin ord. suscitata au demandatu, ca pe calea Ordinariatulu si se delaturedie fostulu direttore si in locui sese denumésca provisoriu paroculu localu Ioanne Bratu! éra inspectorelui scol. civilu sau mai asignatu unu *ad latus*, — care ordinatiune in sa in urm'a remonstrarii Ess. sale D. Eppu, care cunósce prébine jurstarile comunei nóstre, prin emisulu dto. 17. febr. s'au revocatu. —

In fine, aruncandu din parténe unu velu grosu peste cele trecute, nutrimu speranti'a, ca D. consil. de scóla, dandu tóte uitarii, cá unulu carele in puterea ofi-ciului in care se afla, sta preste ori ce spiritu de partide, va binevoí a esoperá dela locurile competente dreptulu de publicitate pentru scól'a nóstra dupa cumu sau petitionatu, precumu si intarirea statuteloru funda-tiunei stipendiare de 27,000 f. v. a. destinata pentru ajutoriulu tineriloru studinti resinareni, si binecuen-tandu prevedinti'a intreprenderea acést'a, nu peste multu reprezentanti'a comunala se va ingrigi si pentru deschi-derea a 2 clase reali, luandusi de motto: *omnibus aequé bene velle ac facere, nil extimescere.*

Ordinatiuni.

Not'a in. Locutiintie c. r. ardelene emisa catra venerabilulu Ordinariatu gr.-orientalu in pri-vinti'a infiintiarei si dotarei scóleloru, — ddto. 12. aprile 1860 Nr. 4404.

„Din raportulu de caletoria oficiosu alu consilia-riului de scóle Dr Vasiciu pe anulu 1859 am vedutu, cumca determinatiunile impartesite sub Nr. 21019 ex

ex 1858 („Amic. Scóleia 1860, pag. 79) pentru ridicarea și duratărea asigurare a dotatiunilor de școlă la poporul gr.-oriental ortodox în Transilvania se punu în lucrare în mai multe prefecturi din partea concernintelor preture, cu o activitate demnă de lauda, ca însă sunt și preture, unde până acum în privința acăsta nu s'a făcut încă nimica din cauza, ca ele nu a fostu potite la acăsta lucrare din partea concernintelor organe de școlă bisericesci.

Că acestu opu ponderos se se pōta pune dăra în lucrare cu rezultatu într'unu modu asemene, precum s'a pus în pretur'a Hatiegului, Algiogiului, și Zărandului, avemu onōre a recură venerabilulu Ordinariatu oficiosu, că se binevoiesca a avisă pe inspectorii de școlă districtuali, că ei cu privința la relațiunile de avuția ale comunelor greco-orientale și observarea principiulu enunțiatu în not'a din 13. Oct. 1857 Nr. 11553 („Amic. scól" 1860 pag. 75), ca e mai bine a ridică școlē bine dotate deși în numeru mai micu, decatu multe cu venituri neajunse, se faca proiecte despre ridicarea și dotarea corespundietōre a școlōloru comune sēu centrale în locuri mai mari și potrivite, cu puteri unite, și despre înscolarea (afiilierea) comunelor mai mici de prin pregiuru, pecatu iērtă acăsta terenulu și relațiunile distanției, acolo, unde comunelor singurite le lipsescu midilōce d'a infintia școlē proprii, — și aceste proiecte se le astērna concernintelor preture, care apoi în contielegere cu respectivele organe de școlă bisericesci, voru midilōci isvōrele, din care vor avea se curgă trebuintiōsele dotatiuni după mentionatulu emisu, la care se adauga și observarea aceea, cumca totodata s'a datu cea mai stricta avisare catra tōte prefecturele țierei, că se impuna substatatōrelor preture, a dă cea mai activa mană de ajutoriu la acăsta trēba diregatoriilor școlare bisericesci, și se le spriginēscă cu cea mai mare activitate. În fine s'au însărcinatu pretorii, că în întielegere cu inspectorii de școlă districtuali se țienă consultari cu reprezentatiunile comunale și cu parochii locale despre midilōcele ce se ceru la ridicarea și sustinerea trebuintiōselor școlē, și conclusele facute în rinduēla buna luate la protocolu, se se tramita încōce prin prefecture, spre urmăre mai departe.

O asemene inviatiune catra supusulu personalu de școlă bisericescu ar fi din partea venerabilulu ordinariatu cu atatu mai de doritu, caci s'a observatu, cumca preotimea locală și multi inspectori de școlă districtuali, la visitatiunile periodice ale lor nu dau școlōloru acea

atențiune, care a o dă, ar avea datoria în puterea pușetiunei lor, că organe de școlă.

Mai departe avemu onōre a trage atentiunea venerabilulu Ordinariatu asupra acelor invetiatori, cari s'au aflatu cu totulu lenesi în diregatori'a sa, și anume (urmēza numele lor).

În fine ne onoramă a recură, că în interesulu unei desvoltari prosperitōre a fiintei școlōloru gr.-orientale, catu se pōte se nu se aplice fii de preoti că invetiatori în unulu și același locu, unde tatii lor funghēza că parochi; pentruca atunci nu se pōte așeptă dela parochi trebuintiōs'a priveghiare nepreocupată a școlōloru, și invetiatorii remanendu de sine însusi, usioru se lenescu în datorintiele sale.

Astfelu de ordinațiune în termeni strinsi, s'a datu și la tōte diregatoriile de țiera politice*.

(Vă urmă o comentare.)

Materiale de instructiune.

Istori'a romana nationala.

(Urmare.)

PERIODULU I.

Dela colonisarea stramosilor, pana la invasiunile barbarilor asiatici în Dacia, adica dela 105, pana la 374 d. Cr.

C a p u l.

(an. 105 — 180.)

DOMNIREA IMPERATIILORU BINECUMENTATI.

§. 1. M. U. N. Traianu, 96—117.

Traianu după învingere a mai rămasu în Dacia, și aci a sepatu (106) tesăurele lui Decebalu ascunse sub riulu Sargeti'a (Strei), — a făcutu dieiloru sacrificie — a dirisu cetățile, — a asternutu drumuri de țiera și apedusuri, — ma a edificatu și cetăți noue. — A făcutu colegiu de mine (școlă pentru baiași) și a adusu 40,000 de spanoli, că se lucre la minele de aur și argintu, și a ridicatu alte școlē, și asia a introdusu în Dacia științele și artile, măiestri'a și agricultur'a. Numai la 108 s'a rentorsu la Rom'a, ducendu cu sine capulu lui Decebalu, și țienendu triumfu mare. —

a) Lumca, si romanii au onoratu pe Traianu.

Audiendu lumea despre marirea lui Traianu, multe popóre l'au onoratu in Rom'a prin solii lor; éra romanii i-au ridicatu o statua in forulu nunitu dupa numele lui, mai inalta decatu tóte piramidele Romei, si pe temeielu statuei, ce e in patru cornuri, sapara in pétra cu multa arte tóte bataile cu dacii. — Cá se-i fia onórea mai mare, 'lu inmormentara intre zidurile Romei, si 'i facura triumfu si dupa móрте, — ce numai unora imperati se facea. —

b) Móртеa si caracterulu lui Traianu.

Traianu a mai repurtatu invingeri, caci a cuprinsu (113) Armeni'a, si a supusu (114) Mesopotami'a si alte provincie; dar' returnandu din Oriente a muritu in Salinuntu (Sicili'a), 15. aug. 117. — Traianu a traitu pentru ómeni si romani, — a avutu insusirile cele mai mari si frumóse, a fostu intieptu si cu grige pentru toti, s'a inchinatu spiritului liberalu, si a aratatu lumii monarchi'a cea mai placuta, deórece cu drepturile maiestatii nu a vatematu senatulu si poporulu romanu. Tata pentru prunci, patronu pentru binemeritati, amicu intre cetatieni, si mecenatulu celoru invetiati; iéra pentru noi, e urditoriulu nostru, dela elu am avutu esistintia natiunala dupa sange si politica, dupa libertatea, si drepturile, ce ni le-a datu in acésta patria nóua.

§. 2. Publiu Eliu Adrianu. 117—138.

Adrianu, fiulu adoptatu a lui Traianu, caci acest'a nu avea prunci cu Plotin'a, invidiandu faptele glorióse a lui Traianu, a parasitu Armeni'a si Mesopotami'a, si a stricatu puntea lui Traianu, cá si cum s'aru fi temutu, ca mai usioru potu trece barbarii in Mesi'a; insa pentru aceea, diregatorii sub propretorulu Daciei En. Papiriu Elianu, si familiile de frunte avura grige de Daci'a. — Dara cá se-si arete si Adrianu virtutile, a caletoritu 10 ani cu capulu golu si pe josu in tóta imperati'a, si s'a aratatu de celu mai bunu domnitoriu, ascultandu plansorile cetatieniloru si facendu dreptate, si partinindu artile si sciintiele. Inca in vietia si-a facutu mormentu grandiosu (mausoleu) in Rom'a, cá nici dupa móрте se fia mai pucínu decatu Traianu.

§. 3. Titu Aureliu Antoniu Piu. 138—161.

T. A. Antoniu Piu, fiulu adoptatu a lui Adrianu, s'a silitu se facea pace in tóta imperati'a, si se diréga administratiunea interna. Elu erá umanu si dreptu, si de aici bucuri'a popóreloru, care 'lu pomenira si in seculii viitori. (noi in colinde). Sub domnirea lui, Daci'a a inffloritu, pentru ca elu a deplinitu ce a inceputu Traianu. Pentru meritele lui se numesce: „Parintele genului omenescu“. Multu 'lu plansera romanii audiendu, ca imperatulu loru celu bunu, a muritu in Lori (Etruri'a).

§. 4. Marcu Aureliu Antoniu Filosofulu. 161—180.

Indata ce se sué pe tronu, imperati'a erá amenintiata, si pentru acést'a primindu pe ginerele seu, Luciu Veru, de sociu in domnire, 'lu tramisa in contra partiloru, carii incursera prin Armeni'a si pradara in provinciile vecine. Desi Veru s'a datu acú desfrenariloru, ducii cei buni invinsera pe parti. Intre aceste, Daci'a erá in perichiu, pentrucá marcomanii, cuadii, sarmatii si alte popóre pradara la Danubiu de susu. Imperatulu atunci insu-si a plecatu la bataia, (174) si pe iazigi i-a invinsu la midiloculu Danubiului (pela Tranacincu = Pest'a); éra pe cuadi la pólele muntiloru bastarnici (carpatii la Posunu). — Popórele invinse, impreunate cu altele, incepura resboiu non, si imperatulu serevolvà atunci, cá se le supuna Romei (178), dar' nu ajunse la scopu, caci desi le batù mai adeseori, elu murí in Vindebon'a (Vien'a).

a) Calamitatea in imperatia.

Pre lenga resbelele crumte, imperati'a erá si in alte calamitati. Se escara cutremuri de pamentu, si se ruinara multe cetati, apele se reversara, si locustele adusera fómete mare, — si se vedea semne, ca deodata se cada tóta imperati'a. Insa Marcu Aurelu, a sciutu multu se ajute. Elu erá plinu de virtute, blandétia si dreptate. — puterea spiritului, splendórea domnirii, invetiatu si demnu de onóre, plansu cá si Traianu, si adoratulu si dupa móрте, — precum si noi inca 'lu pomenimu in colindele nóstre.

b) Momentulu istoricu.

Cu móртеa lui Marcu Aureliu, s'a incheiatu epoc'a cea mai frumósa a imperiului

románu. Dela Traianu pana la M. Aureliu, numai prin adoptiune s'a ocupatu tronulu Romei, si s'au adoptatu de imperati fetiori din parinti seraci, si din alta provincia p. e. Traianu si Adrianu fura spanioli. Insa s'au alesu cei intiepti si buni, cu merite pentru patri'a romana, si pentru acést'a pe tronulu Romei fura acú imperatii cei mai buni, — pecandu in viitoriu, fii nascuti din imperati, se aratara de domnitorii cei mai rei. —

(Vá urmá.)

Literatura.

Facemu atenti pe cititorii nostri la opulu urmatoriu, necesitatea caruia e destulu de semtita la noi, si-i provocamu, a dá intreprindietorului seu spriginulu cuviintiosu.

Mitologi'a

seau

cunoscinti'a despre dieitatile celoru vechi, mai alesu a Eliniloru, Romaniloru si a Egipteniloru.

Prelenga numerozele dovedi de origine romana a poporului ce locuesce pamentulu vechiei Dacia, legendele sale cele incantatorie si pretiose precumu si tote remasitiile mitologice sunt de mare insemnatate, ca-ce adeverescu carapterulu anticu romanu, care-le restorna tote secele pretensium a le acelor-a ce se incerca a intuneca natiunalitatea Romaniloru.

Poporulu romanu in simplicitatea sa nu s'a despartitu de legendele pestrate d'in vechime, nece de mitologi'a cea filosofica a strabuniloru sei. Nece barbari'a vecurilor trecute nece nesuinti'a cuceritoriloru nu-i le-a potutu sterge dein anema, n'a potutu se le incurce se le incuscreze cu cele moderne, si nece crestinis-mulu n'a fostu in stare se desradicineze reminiscinti'a ce a pestratu romanulu pentru dieii mitologiei romane. Indesiertu au staruitu multi sub diverse pretesturi se sterga dein imaginea cea via a romanului tieranu aducerea aminte de Joue, Mercuriu, Vinere, si de alti diei antichi, cari-si au adorati si adoratorie mai alesu in casele romanasiloru si ale romanceloru, si credinti'a in dieii cei vechi nu o pcti desradicina cu usuratate, si credu ca nece e de lipsa a o sterpi, candu acea nu e stricatosu.

Asia dara mitologi'a vechiloru si mai vertosu cea a strabuniloru nostri, carea inse e incopceata cu cea a mai multoru popora, are pentru noi mai multu interesu de catu pentru ori si care poporu europénu, fiendu ca

noi posedemu una multime insemnata de remasitie deintr'insa. Este de santa datorita intr'adeveru a cautá acele remasitie si a le feri de noeanulu tempuriloru si alu uitarei.

Cugetu asiá dara a implini ce-va d'in acesta datorita prein prelucrarea mitologiei poporaloru antice, care prelucrare e destinata a respandi intre poporulu nostru cunoscintiele mitologice, spre a vedé unde e fantan'a celoru ce se afla la noi si a-si esplicá una multime de datine intemeiate pre credinti'a strabuniloru.

Ce se atinge de folosulu mitologiei pentru artisti si poeti si pentru totu natulu care-le voiesce se intielega opurile acestor-a, aflu de prisosu a vorbi pentru asta data, ca-ce latirea opuriloru mitologice la natiunile cele mai culte adeverescu destulu folosulu ei

Nutrescu deci speranti'a, ca voui fi spiginitu in acesta intreprindere de spiritulu natiunalu, ce'lu vedemu desvoltandu-se pe di ce merge si de zelulu pentru naintamentu. Cu atatu mai vertosu sum tare in sperantia-mi, cu catu e precunoscutu, ca noi in imperiulu austriacu nu tocmai avemu autori de profesiune, ci cauta se multiamimu cerului, candu se ivesce cate unulu, care-le scrie d'in amóre natiunala. De aceea e de mare necesitate incuragiarea incepetoriloru.

Opulu anuntiatu va esi in doua seu trei fasciore, deintre care cea de antaniu costa 70 de cruceri valuta austriaca, si pretiulu celoru urmatorie va fi amesuratu numerulu abonantiloru catu se póte de moderatu.

Rabatu se da dela 10 esemplarie unulu. Bani de prenumeratiune pentru antani'a fasciora carea va esi in septeman'a Pasciloru, sunt a se tramite prein epistole francate pana la 1-ju Februariu 1861 la »Tipografia lui Förk si Compania« in Timisióra.

Timisióra in 1-inu Januariu 1861.

Teodoru Rosiu.

SCIRE IMPORTANTA.

Inalt'a cancelaria aulica transilvana a binevoitu a aplacida infiantiera unei societati in Ardealu pentru cultivarea limbei si inaintarea literaturii romane.

Respsunsu.

B. N. Lugosiu. Pentru abonantii tramisi primesce multumiti'a nostra, insa noi am tramisu la toti asia, precum ai cerutu.

Din Nrii „AMICULUI SCÓLEI“ esti pana acum se mai afla inca esemplare pentru doritorii d'a se aboná la acelasi.